

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בהידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ
אבינו מורינו וראש משפחתנו
הרה"ג רבי יוסף בן החבר רבי אהרן דוד זצ"ל
קולמן
רב קהילת 'אהל מנחם' מודיעין עילית וראש כולל 'ברכת אריה'
נלב"ע כ"ג טבת תשע"א
תנצב"ה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

כרשת שמות תשע"ג

דבר תורה

"ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה". שמות ב' כ"ג

הנה כל הומד פסוק זה, מתפלא עד מאוד מה היתה אנחתם של ישראל וזעקתם במיתתו של מלך מצרים שכה הרבה לשעבדם ולענותם, לכאורה היה להם לשמוח ולצהול ואף לרקוד על כך שסוף סוף מת אותו רשע שנתחכם לענותם בסבלותם והרבה עוון ושואמה, שהשליך את זכוריהם לאור, הרג את ילדיהם וקבעם בקירות הבתים ואף הוסיף להתעלל בהם כל הימים. זאת ועוד, שהרי בפשטות מיתתו של מלך מצרים, אשר הוא זה ששיעבד אותם, אמורה היתה לגרום להפסקת השעבוד והעבודה, ואם כן, מהו הלשון 'ויאנחו בני ישראל מן העבדה', מתוך איזו עבודה הם נאנחו? ונביא בזאת חלק מתוך הביאורים הרבים שנאמרו בזה.

הרמב"ן והחזקוני ועוד ראשונים מתרצים, שכל זמן שאותו מלך רשע ששעבדם היה חי, קיוו וציפו ישראל ליום בו ימות המלך ויתבטלו גזירותיו מעליהם, כמנהג שבמות המלך מטבילים את גזירותיו ומתירים את כל האסורים. אך כאשר המלך הרשע מת ובכל זאת לא נתבטלו הגזירות, הבינו שבודק הטבע אין סוף לשעבודם, על כן הם נאנחו והתפללו לה' עד שעלתה שעותם אל האלקים. וברבינו בחיי הוסיף, שפחדו שיקום עליהם מלך עוד יותר רשע. והרמב"ן והאב"ע (פ"י קצר) כתבו, שכבר ראו שנתמנה במקומו מלך קשה ממנו.

ישנם מרבתינו הראשונים שתיצרו (עי' פירושי התורה לבעלי התוספות שם אות י"א), וכן מבארים בשם הגר"א, ע"פ הפסוק במשלי (כ"ט ד'), 'מִלֶּךְ בְּמִשְׁפַּט יַעֲמִיד אֲרָץ', והיינו שטבע שבעולם, כאשר יש מלך, אף אם הנהגתו קשה ונוראה, בכל זאת הוא עם ממלכתו של חוקים ונבואות, וגם אם מלך זה מעוות לחלוטין, בכל זאת ישנה מסגרת מסוימת של צורת חיים. אבל כאשר אין כלל מלך, אזי 'איש הישר בעיניו יעשה', בלא שום מסגרת ונבואות ואיש את רעהו חיים בלעו'. ולפ"ז מבארים, שכל עוד שהמלך היה חי, עם כל צרת השעבוד הנוראה, היה לה חוקים וכללים עם גבולות מסוימים, אבל כאשר מת המלך, כל מצרי ומצרי עשה ביהודים כרצונו, התעלל והשתעבד בהם ללא כל גבול, ועל כן הם זעקו לה' שיצילים. ובדומה לזה הביאו מאחד הראשונים (שם אות ט'), שלפני מיתתו של פרעה, לא רדו בישראל אלא פרעה ושלוחיו הנוגשים, אבל לא היתה הרשת בידי כל מצרי להשתעבד ולהתעלל בהם, אבל עם מיתתו של פרעה, כל מצרי יכל רודה והשתעבד בהם, ועל כן נאנחו וזעקו לה' שיושיעם.

ובשם 'פירוש קדמון' ראינו מבארים, שהמלך החדש גזר על ישראל שיעבדו עבודה זרה, ועל כן זעקו אל ה' שיצילים מגזירה נוראה זו. והוא מרומז בדברי הפסוק 'ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה', שתיבת 'עבודה' מוכרת גם בנאחנתם של ישראל וגם בשמיעת ה' לשוועתם, ללמדך שעל עסקי 'עבודה זרה' נאנחו ושוועו.

ה'ש"ה הקדוש ב'הגדת שער השמים' מתרין, שדרך העולם שכאשר מלך מת, אזי אנשי מדינתו אבילים ובוכים על מותו, ומי שאינו בוכה ומתאבל, הרי הוא מורה שמח על מיתתו והוא מורד במלכות. על כן במיתת מלך מצרים, כשכל העם בכי והתאבלו על מיתתו, גם ישראל הוצרכו להתאבל ולבכות, והמצריים חשבו שהם בוכים ומתאבלים עמהם. עבוד שהאמת היתה שישאל כלל לא להתאבל על מיתת המלך, אלא על העבודה והשעבוד הקשה בו הם מצמצים, ובכיתם זו היתה לה' שהוא מלך העולם שיושיעם מצריתם ויחיש לגואלם. ועל כך כותבת לנו התורה (שם כ"ה), 'וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים, ש'ה' שהוא יודע מחשבות ובוהן כליות ויורד חדרי בטן, הוא ידע על מה באמת בוכים ישראל. ויעניין במצבים 'לוי' שהוסיף לבאר, שכל השנים בהם המלך היה חי, לא יכלו ישראל להתפלל לה', היות והמצריים מנעום מכן. אבל כאשר הגיעה עת האבלות, עם מותו של מלך מצרים, לא מנעו מהם המצריים את הבכיה, בחשבם שהוא על מיתת המלך, וישראל ניצלו עת בכיה זו לבכות ולהתחנן לפני ה' שיגאל אותם מהרה.

ביאור נוסף כתב בחידושי הר"ם, שהיות והשעבוד נמשך כבר עשרות רבות של שנים (כשמונים שנה), על כן, כל עוד שהמלך היה חי, היהודים חיו במהלך של שעבוד קשה, ולא חשבו כלל להתפלל לה' על כך שיושיעם משעבודם זה, שהרי הם ואבותיהם ואבות אבותיהם משועבדים לפרעה, ולא חשבו כלל על אפשרות אחרת. אך כאשר המלך מת ושעבודם הוקל מעט והחלו להבין שישנה אפשרות של הקלה וגאולה, על כן הם בכי והתפללו שה' יגאל אותם לחלוטין משעבוד קשה ונוראי זה.

והנה עצם שאלתנו כבר נשאלה ונתיישבה במדרש, דהכי איתא בשמ"ר א' ל"ד, 'וימת מלך מצרים. שנצטרע והמצורע חשוב כמת... ויאנחו בני ישראל. למה נתאנחו, לפי שאמרו חסדומים מצרים [לפרעה], אין לך רפואה [מהצרת] אם לא נשחוט מקטני ישראל מאה וחמשים בערב ומאה וחמשים בבקר ורחץ בדמיהם שתי פעמים ביום, כיון ששמעו ישראל גזירה קשה התחילו מתאנחים וקוננים' (ודברי המדרש הללו פרשי' ועוד ראשונים שם).

בתגום יונתן גם הביא כדרשת חז"ל זו, אך עם שני שינויים. הראשונה, שלא כתב כמה תינוקות שחט בכל יום, אלא ששחט ורחץ בדמם. והשינוי השני, שפרעה הקפיד לקחת דוקא תינוקות 'בכורים', 'ופקיד לקטלא בוכריא דבני ישראל בגין למקחי באדמיהון...'. ולפי דבריו כותב השתי ידות' (לרבי אברהם חזקוני זצ"ל מטונס, בעמ"ס 'זאת חוקת התורה', אשר בשנת תפ"ה מעידים עליו חמשת ידיני טונס, שכתבו לו הסכמות ששרים ושמונה גאון עולם המפורסמים, חכמי פולוניא ואשכנז ונוגרה ואיטליא, ה"ה הגאון הגדול המקובל האלקי ועוד תוארים מבהילים) דף מ"א א' ד"ה ואגב זה יובן וימת, שהיות ובני ישראל ידעו שהבכורים הם אלו המיועדים לעשות את העבודה (ככהנים), על כן זעקו בני ישראל 'מן העבודה', שאם ישחטו כל הבכורים, מי יוכל לעשות את העבודה שכתבו עת הגאולה, והיות ובכיתם זו היתה על רוחניות, על עבודת ה', לכך ה' שמע את זעקתם וקירב את עת הגאולה.

ולפי דרך זו הוא מוסיף ומבאר, שמונח עוד יותר עונשם של המצריים שה' הכה כל בכור, שהוא מדה כנגד מדה על ששחטו את הבכורות.

כתב חידה

ליום טוב מיוחד זכו בני משפחתי,
וברכה מיוחדת את ישראל ברכתי.

מחמת טעות בהלכה נכשלתי,
ובסופי בשתי טעויות טעיתי.

את דברי הקשישה החכמה קבלתי,
לאחר שבערמה דם צדיק שפכתי.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה
או ברמיזה בפרשה או בפרשי'

מענינא דירחא

מולד חודש שבט
ליל שבת קודש
בשעה 4:53.12
לפנות בוקר

תאריכים רבים
מוזכרים בתורה
ובנ"ך.

היכן נזכר 'ראש
חדש שבט' בתורה
ואף בנ"ך.

חילוקא דרבנן

כתוב (שמות ב' ז'), 'ויאמר מי שקך לאיש שר ושפט
עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר תהנה את המצרי ויירא
משה ויאמר אכן נודע הדבר, ופרשי', 'ויירא משה.
כפשוטו. ומדרשו, דאג לו על שראה בישראל רשעים
דלוטין (בעלי לשון ר), אמר, מעתה שמה אינם ראויין
להגאל'.

עי' במדרש (ויק"ר ל"ב ה'), 'רב הונא אמר בשם בר
קפרא, בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא
נמצא את שמם ואת לשונם ולא אמרו לשון הרע ולא
שנאו בנייהן אחד מהן פרוץ בערוה', ומשמע דבמשך
כל שנות גלותם כך היו, דומיא דשלא שינו את שמם
ולשונם, וא"כ מפני מה דאג משה.

וצריך ביאור!!!

בין חידות

איזה הלכה חשובה
מהלכות תפילה, שכל מי
שאינו מקיימה, מקיים
את דברי פרעה הרשע.

מענינא דסדרא

"...אבל לדורות אין הלוי נפסל בשנים ולא במומין, אלא בקול, שיתקלקל קולו מרוב הזקנה יפסל
לעבודתו במקדש" (רמב"ם כלי המקדש פ"ג ה"ח).

היכן לכאורה ניתן להוכיח ע"פ פרשתינו, שגם בלא נתקלקל מחמת זקנה, הדין כן?

כל הזכויות שמורות לאיחוד בחידוד ולרבים הנוחבים - מודיעין עילית - ארץ ישראל

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, בס"ת פסול שמחמת יושנו לא ניתן לתקנו, ובארון הקודש אין מקום להניחו, האם מותר בשעת הצורך להניחו בספסל בפינת ביה"כ, כשהוא מכוסה במפה וכיו"ב, או שמא יש לגונזו.

א] יש להקדים ולדון בס"ת שנפסל אם יש חיוב לגונזו, או אם אפשר אז יש חיוב לתקנו. עוד יש לדון, אם צריך לעשות כזו, או אפשר להמתין ולהתעכב איזה זמן. ובשלישית צריך לברר, אם יש חיוב לנהוג כבוד גם בס"ת פסול, ואיזה דרגת כיבוד יש לזה אם כס"ת כשר, או כשאר ספרים.

והנה פוק חזי מאי עמא דבר, שבהרבה בתי"כ חשובים בישראל, מניחים הס"ת הפסולים באותו ארון שמניחין בו הס"ת הכשרים, ואף ס"ת פסולים שאין להם תקנה ג"כ מניחים שם. וביותר, שרבים נוהגין להוציאם מידי שנה ב"שמחת תורה" ורוקדן גם עם הס"ת הפסולים. ויש לנו לברר בעזה"ו מקור נאמן ושוש"ת הלכות אלו בדברי חז"ל, וראשונים ואחרונים, כדלהלן.

ראיה מלחוחות ושבירי לוחות מונחים בארון

ב] הנה בב"ב כ"ד א' וינתן על ארון שעשה משה, שמלבד לוחות הברית היה מונח שם ס"ת, ובמחלוקת תנאים הוא שנוי, ועי' להלן שם ס"ת, דלא בתוך הארון היה מונח אלא בצידו, "שנאמר לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה', מצד היה מונח ולא בתוכו, ומה אני מקיים אין בארון רק, לרבות שבירי לוחות שמניחין בארון", ופרש"י, "שבירי לוחות שמניחין תחת הלוחות", ובגמ' להלן שם, "אלא שבירי לוחות דמונחין בארון מ"ל, נפק"ל מדתני רב יוסף, דתני ר"י, אשר שברת ושמתם, למלמד שלוחות ושבירי לוחות מונחין בארון", ולמאן דפליגי דרש' לענין אחר, וכן נראה שמקור הדין דבגין ארון קודש מיוחד לס"ת, משום בארון שהיה בביהמ"ק, ובתוספתא פ"ג דמגילה משמע דארון הקודש שלנו נקרא היכל, ע"ש.

ג] ובספר חסידים אות תתקל"ד כתב: "לוחות ושבירי לוחות מונחים בארון, אם יש ס"ת במקצתם קרויים ומחוקים, ויש עם ס"ת בארון". משמע מהס"ח שלומד מארון ללוחות היתר גם לגבי ארון קודש שלנו, להניח בו ס"ת כשר ופסול יחד, ולא כ"ל, דענין הנחת הלוחות השבורות בארון אחד עם הלוחות שניות, הוא מגז"כ [ומשמע מדברי הראשונים (עי' היטב תוס' ב"ב י"ד א' ד"ה שבה עמודים, ובפירוש הרמב"ן עה"ת דברים י' א'), שהיה זהו רמז לכפרת ישראל מחטא העגל. ופרט למ"ד דב' ארונות היו (עי' תוס' עירובין ס"ג ג' ד"ה כל, בשם הירושלמי) וארון שבו לוחות שבורות היו מוליכין במלחמה, ולא חששו שיקטרע עליהם, כי השניות רצו על הראשונות, ואולי משום כך היו הלוחות השניות מונחין ממש על השבורות, כדפרש"י בב"ב שם], ומנ"ל להשוות הלוחות לס"ת פסול, ושפיר יש לחלק, בלוחות לא מצינו דין קריאה, רק ההפצא של הלוחות בעצמותן, שבהם היה הרצון למסור מסיני כל התורה [שכלולה בעשרת הדברות כמ"ש הראשונים בפרשת יתרו], ע"כ היה הציווי ליתנם בארון, ולכן הגם שנשתברו, אין דין 'פסול' מחמת שבירתן, כי הקדושה כאמור היה בעצמותן, משא"כ בס"ת שכל קדושתו משום היותו עומד לקריאה, וכשפסול אינו עומד לקריאה, בע"כ דנחית דרגא לעומת ס"ת כשר.

ועוד, דכשהס"ת נפסל, הדין מחייב לתקנו או לגונזו, כדאיתא בכתובות י"ט ב', וכדנפסק ברמב"ם פ"ז מס"ת, והיינו משום דאפשר לבוא עי"ז לידי תקלה לקרות מס"ת פסול, וא"כ גם אם התירו לו להשהותו עד ל' יום כדמבאר בבבא בתרא שם, מ"מ מהיכתי יתני

להתיר להניחו באופן קבוע בארון שבו ס"ת כשרים, וכנראה דלזה הנהיגו לעשות היכר, כגון ע"י שחוגרים את הס"ת מבחוץ, ומצינו דהיכר מהני למנוע מתקלה, כדאי' בב"ק ס"ט א', ע"ש.

חילוק בין ס"ת פסול לשבירי לוחות

ד] וראיתי בשר"ת נוב"י קמא א"ח סי' ט', שנשאל אם מותר להניח ס"ת פסול בארון קודש, והשואל ביקש להביא ראיה מהגמ' דב"ב הנ"ל, ודחה הנוב"י, "דשם מתחילה ע"ד כן נעשה הארון להניח בו שבירי לוחות ג"כ, ופשטיה דתנאי מתחילה מועיל, כמבואר בא"ח סי' מ"ב ס"ג בהגה, ואפי"כ יפה הוכיחו כמה (במנחות צ"ט) להזהר במי ששכח תלמודו, מדחזינן שהקפיד הקב"ה על שבירי לוחות להניחם בארון, והתנה על תנאי הזה".

ס"ת פסול אם עדיין בקדושתו עומד ומוסיף הנוב"י: "אמנם לדינא אם הלכה רופפת בידי, פוק חזי מאי עמא דבר, ומעשים בכל יום כשמוציאים טעות בשבת בשעת קריאה, מחזירים ספר זה לארון, ומוציאים אחר. ואין לומר דשאני התם שדעתם לתקן הספר הוא, לכן הוא בקדושתו וכו', דאטו בדעתם הדבר תלוי, שעכ"פ הוא כל זמן שלא נתקן הרי הוא פסול ומסיים הנוב"י: "מכל זה נלע"ד שאין איסור, וכל זה אני אומר שמצד קדושת הארון אינו איסור, אבל אכתי אסור בלא"ה שמא יבואו לידי מכושול לרבות מתוכו, והרי מבואר בי"ד סי' רע"ט, שס"ת שאינו מונח אסור להשהותו יותר משלושים יום, אלא יתקן או יגנז", ועי' בדברי הנוב"י בי"ד קמא סי' ע"א, שנקט שם כדבר ברור שגם ס"ת פסול בקדושתו הראשונה הוא עומד, שכתב: "אף אם נמחקו או כל בלו כל תניבות שבכל הס"ת, ונשארו בכל הספר רק כדי ללקוט חמש ושמונים אותיות, עדיין קדושת ס"ת עליו, כמבואר במס' שבת פ' כל כתבי דף קט"ז ע"ב ודף קט"ז ע"א. הרי שלא שנתקן קדושת הספר כ"א שכולו ואו נמחק כ"כ לגמרי עד שלא נשאר בכל הספר פ"ה אותיות", ע"ש.

ע"כ מבואר לכא' מדברי הנוב"י בס"ת ט' הנ"ל, דאם בדעתו להשהותו בלא תיקון זמן רב, גם בארון הקודש אסור, דאפשר לבוא לידי תקלה פשוטת הגמ' בכתובות, וכדנפסק בי"ד סי' רע"ט.

טעם ההיתר להניח ס"ת פסול בארון קודש עם ס"ת כשרים

ה] ואולם בשר"ת בנין ציון (לבעל הערוך לנר, סי' צ"ז), פסק דאפשר לסמוך על"ה הס"ח וליתן הס"ת הפסולים יחד עם הכשרים לכתילה באופן קבוע, "ועד"כ מצדו הקב"ה להשים השברים אצל הלוחות בארון אחד, מוכח דלהשברים קדושה כמו להשלמים, וא"כ ה"ה בס"ת. ועוד דכיון דכבר בארון הקודש, הוי כמו התנה בתחילה גם אצל הכשרים בשר"ת הקודש, הוי כמו התנה בתחילה גם בארון הקודש כמו גבי ארון לוחות".

ולגבי טענת הנוב"י מצד האיסור להשהות ס"ת שאינו מוגה יותר מל' יום, כותב: "הרי לזה יש תקנה שיניח הס"ת הפסולים במקום מיוחד בארון הקודש, וכמנהג הרבה קהלות, וזהו בעצמו גינתים, ולכן אין כאן חשש רק מטעם כבוד ס"ת הכשרים, ולזה מהני הטעם של הס"ת, דלוחות ושבירי לוחות מונחים בארון".

ומסיק הבנין ציון: "ולכן יש שנוהגים בהרבה קהלות שאינם גונזים הס"ת שבלו, רק מניחים אותם בארון הקודש במקום מיוחד, ומוציאים אותם בשמחת תורה להרבות [שמחת] ההקפד, יש להם לסמוך על הס"ח שהתיר".

גם בס"ת פסול יש לנהוג בכבוד גדול

ו] ולפ"ז לכא' יש ללמוד דגם בס"ת פסול נוהגין כ"כ כבוד, עד שהעדיפו לגונזו בתוך ארון הקודש, וא"כ כשמניחין אותו בחוק, הוא חסרון מצד שינוי ממנהג הכבוד, וכע"ז ראיתי בשר"ת "זכר יהוסף" (הגר"ז שטרן זצ"ל משאו"ל, ח"א סוס"ל ל"ז), לגבי הערת הפוסקים

דיש לאסור מצד חשש הורדת קדושת הארון, שישמש מתנה גם לס"ת פסול ולא רק לכשר, שכתב שאין לחוש, ד"לא מיתשב הורדת הקדושה, כיון שהוא רק שלא לזלזל בס"ת הפסול, ועוד, דטפי עדיף לחוש לזלזול הס"ת [הפסול] מלחוש להורדה. ומכ"ש הכא שבאים לסלקה שלא להחזירה למקומה, אף אם היה במציאות שאין לתקנה כלל".

ז] וראה עוד בערוך השלחן א"ח סי' קנ"ד ח' שכותב: "ונלע"ד דגם זה שאמרו לגונזו ס"ת שבלה, בקרקע בכלי חרס, אצל קבר של ת"ח, אינו חוב, דודאי יש לו מקום מוצל לגונזו בביתו כתיבה וכיו"ב, או בביה"כ, דעדיף טפי מבקרקע, ואף שאם אין לו מקום להצניעה בכבוד, היתירו לו בקרקע כמ"ש, ויש מי שכותב שזה חובה בדוקא, וקשה לומר כ", הרי שמהדין לכבוד ס"ת אפילו הפסול כל כמה שאפשר.

עצה נוספת על החשש דאסור להשהות ספר שאינו מוגה

ח] וכ"כ בשר"ת מנחת אלעזר ח"ג סי' נ"ב לענין ס"ת פסול שנפל, רח"ל, שאפ"ה יש להתענות, ובודאי כשנשאר בו עכ"פ פ"ה אותיות, שם קדושתו עומד, כמ"ש רש"י בשבת קט"ו ב' ע"ש, וגם לחשש דס"ת שאינו מוגה אסור להשהותו אין לחוש, ד"עיינינו רואות גם בזמנינו שמונחים בארון הקודש גם הס"ת פסולים, ולא חיישינן למכשול, בע"כ משום שמצינינים עליהם בכמה מקומות בהחגורה על המעיל, שלא כדרך חגורות הס"ת כשירות שהחגורה תחת המעיל. ומצד קדושתו מונחים בארון, כמו שבירי לוחות המונחים עם הלוחות בארון". ע"ש.

ומסיף, דכיון שכן נהוג לנהוג כבוד גם בס"ת פסולים, צריכים לזהר מלהמנהג הזה, ומביא עובדא נוראה שאירע מזמן הגר"א תאומים זצ"ל בעל חסד לאברהם, על שלא נזהרו בכבוד ס"ת פסולים. ע"ש.

ט] אמנם עיין בשר"ת תשובה מאהבה ח"א סוס"י ק"ה, שכתב לרבו הנוב"י, דמה שהוכיח מדברי רש"י דשבת קט"ו, דגם ס"ת פסול בקדושתו עומד, מ"ל אוכל לירד וכו', דעתו הטהורה, שמביא ראיה לענין הצלה מפני הדליקה, ומרש"י הפרש"י, ומשה רבן של ישראל הרמב"ם ז"ל, הוא הפסקו, וכתב לענין קדושת הספר, וז"ל בפ"ה מ"ס"ת ה"א, אבל אם כתב וכו' הרי זה פסול ואין בו קדושת ספר תורה וכו', הרי מבואר להדיא דאין בו קדושת ספר תורה כלל".

וראה עוד בערוך השלחן י"ד רפ"ב ד', שכתב "ומפני ס"ת פסולה א"צ לעמוד", וכן מפני חומשים וגמ', ורק בס"ת הכתובה כדין על קלף כשר וכו' והיא כתיבתה מסיני, חייבים לעמוד".

ולאור הדברים הנ"ל, נראה לכאורה שאין ראוי להעמיד הס"ת הפסול מחוץ לארון קודש ע"ג ספסל בביה"כ, גם כשהוא מכוסה, רק לפרק זמן קצר, שיש צורך מקום אחר, כי בנידו"ל, בארון קודש שבביה"כ לא היה מקום, ואם לא ימצאו מקום יש להם לגונזו, וכדברי הערוה"ש בא"ח סי' קנ"ד הנ"ל, אבל ראוי מאד לנהוג כבוד ולמצוא מקום נאה יותר, וכדאי הוא הס"ת שבעבר היה כשר, שינהגו בו מנהג כבוד, וכל המוכרז את התורה גופו מכובד על הבריות, וזוהר לברכה הגדולה שיכובד ממרום כמ"ש "כי מכבדי אכבד".

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, איך לישב בהא דכתב (בראשית מ"ח ז'), "וְאֵינִי בְּאֵי מִפְדָּן מִתָּה עָלַי רַחֵל בְּאֵיךְ פָּנֵינוּ בְּדָרְךָ בְּעוֹד קְבֵרָתִי אֵיךְ לְבֹא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָה שָׁם בְּדָרְךָ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם, וּפְרָשִׁי, וְאֶקְבְּרָה שָׁם. וְלֹא הוֹלַכְתִּיהָ אִפְּלוּ לְבֵית לָחֶם לְהַכְנִיסָהּ לְאֶרֶץ... אֲבָל עַד לָךְ שַׁעַל פִּי הַדְּבָר קְבֵרְתִּיהָ שָׁם, שֶׁתֵּהָא לַעֲזֵרָה לְבִנְיָה כְּשִׁיגְלָה אוֹתָם בְּנוֹרָאדָן, וְהוּוּ עוֹבְרִים דְרָךְ שָׁם, יִצְאֵת רַחֵל עַל קְבֵרָה

המהר"ל גור אריה פ' ויחי, "וביאור ענין זה, כי בשביל שידעה רחל שיעקב ראויה שישא שתי נשים, כי אין העוה"ז שהוא עולם החילוק והפירוד, ראוי שיהיה הכל באחדות, ואם לא היה ליעקב רק אשה אחת, היו ישראל אחד, ולא היה יהודה מראה, ואפריים מרחל, כמו שלא יחצו לילות המשתי, ומפני שראתה רחל דבר זה, קבלה באהבה, ולפיכך ג"כ ראוי שימחול השי"ת לישראל, כי מפני שאין האחדות בעוה"ז, ועדיין העו"ז בעולם, זהו שגורם לישראל לחטוא, שזהו מחסרון שהוא בעולם וממנהגו, לכך רחל היא מבקשת רחמים, שהרי בה נראה, שעוה"ז מסוגל שיהיה שניות וצרה בעולם הפירוד, שאינו מסוגל לאחדות".

בקונטרס 'חמדות שמואל' מהגרמ"מ שוליינגר זצ"ל, עמ' ל"ה, מביא מעשה מהח"ח, שבעת ייסוד אגו"י לפני כמאה שנה, היו רבנים בהגריה ועוד מקומות, שהתנדו לכל הענין הזה ("אלו ואלו דברי אלקים חיים, יש שיטה כזו ויש שיטה כזו" – לשון הגרמ"מ שם), ולביתו של הח"ח הגיעו כמה מכתבים מגדולי הוונגריה, שכתבו לו, בדרך כבוד, כמובן, שהם מתנגדים לכל הענין שמתפרט שם, והח"ח קרא את מכתבם, ולשאלת בני ביתו אם בדעתו להשיב, השיב בניחותא "אין צורך לענות". והטעים זאת הח"ח עפ"י נבואת הנביא במלאכי ג' ט"ז, "אז נדברו יראי

וזה לזכות בניה, אבל אם היתה נקברת במערה היה לה זכות יותר גדול". וכע"ז מבאר המהרש"ל שם ביריעות שלמה: "דמחמת עזרה לבניה לבד, א"א שעבור זה לא תיקבר עמו במערת המכפלה כמו שרה ורבקה ולא". ומוסיף: "וג"כ לא לאו שאמר עקב לקמן לא יחיה וכו', לא היה נזיר עליה מיתה כל עיקר, ופשטיה שלא היתה מתה בבעור שתייה לעזרה לבניה יותר מכל האמהות".

7 רש"י בפ' וישלח (ל"ה, ט"ז) מביא על לשון "כברת הארץ, מנחם פירש שכוון כביר, רבוי מהלך רב", ואולם הרמב"ן שם כותב על כך: "ועכשיו שזכיתי ובאתי אני לירושלים, שבה לאל הטוב והמטיב, ראיתי בעיני שאין מקברת רחל לבית לחם אפילו מלי, והנה הוכחש פירוש הזה, וגם דברי מנחם, אבל הוא שם מידת הארץ כדברי רש"י" [ואולם רש"י לא נמנע מלהביא גם דברי מנחם, ומבאר הגר"ש נתנון זצ"ל בספרו דברי שאל עה"ת, שהרי א"י נקראת ארץ הצבי, מה צבי אינו מחזיק עורו, אף א"י כן, ונקפצת בעיני חורבנה, והרמב"ן ראה אחרי חורבנה, ויעקב אמר כן וזמנ].

8 וצ"ע, שבמדרש איכ"ר פתיחתא סוף אות כ"ד מבואר, שדוקא רחל יכלה להפתל ולעורר זכותה, לפי שהכניסה צרה לביתה, בכך שמסרה לאחותה הסימנים, וראה מש"כ

1 בפני ארון קודש אינו רק לנוי, אלא זה דוגמת הפוכות של קודש הקדשים!

2 בשש"כ פ"כ הערה ע"ה, דן לענין טלטול ס"ת פסול שבת. אמנם חלק המילואים, כתב הגרש"ז אויערבך זצ"ל, דבשמחת תורה מסתבר שאין כל חשש, וע"ע התעוררות תשובה ח"ג עמ' קס"ח, ודו"ק.

3 לגבי הטענה שרש"י מפרש ולא נחית לפסק, ראה ב"שם הגדולים' להגאון הרש"י זצ"ל ערך רש"י, שכתב בו בשם הב"י בא"ח סי' י', וגם בשם תשובת הרדב"א. ועיי"ש שמאריך בוה. וראה גם בשר"ת פאת שדך יו"ד סי' ל"ד.

4 בארחות רבינו ח"א עמ' פ"א, מנחם שהוסיף להפסיק בשמחת תורה ישב בעת ההקפה עם ס"ת פסול, אמנם י"ל שמספיק בכך שלא יראה בזיון שאינו עומד.

5 בבאה"ט על פרש"י (מהגאון בעל מטה מהר"ה) כותב: "דיוקו דרש"י מדמשיני הכתוב ונקטה לשון של 'לכן ישכב', ולא נקטה כמו שאמרה לשון קיחה, אלא בא לאשמועינן על שכיבת הקבר".

6 ובגור אריה למהר"ל שם כתב, "זכות עצמה גדולה מוזכות בניה, ושכיבתה במערה יותר גדול היה זכות לה, ולקמן לא נתן טעם רק מה שנקברה בדרך ולא הוליקה לעיר בית לחם,

ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר (ירמיה ל"א י"ד), קול בְּרָמָה נְשֻׁמֵעַ [נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים] רָחַל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ... דַּמְבוּאָר דַּטְעַם קַבּוּרָתָהּ בְּדַרְךְ אַפְרַת, כִּדִּי שְׂתַעֲמוּד לַעֲזֵרָה לִבְנֵי הַגּוּלָּה, וְאִילּוּ לֹהֲלֵן בַּפְּסוּק (שם ל' ט"ו), "וְתֹאמַר לָהּ הַמַּעֲט קָחְתְּךָ אֶת אִישִׁי וְלָקַחְתְּ גַם אֶת דּוּדָאִי בְּנֵי וְתֹאמַר רָחַל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאִי בְּנִי", וּפְרָטִי, "לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה. שְׁלֵי הַיָּתֵף שְׂכִיבָת לַיְלָה זוֹ וְאֵינִי נוֹתֵנָה לָךְ תַּחַת דּוּדָאִי בְּנִי. וְלֹא שְׂזֻלָּה מַבְּכָה בְּצִדִּיקָה אֵל זַכְתָּה לְהַקְבֵּר עִמּוֹ", וּמְבֹאֵר שְׂמַטְעַם אַחֵר לֹא נִקְבְּרָה רָחַל עִם יַעֲקֹב בַּמַּעֲרָה הַמַּכְפֵּלָה.

ו"ל בדקדוק לשון רש"י ויצא (ל' ט"ו) כתב "ולפי שזלזלה במשכב הצדיק" לא זכתה להקבר עמו". דהיינו ששם בפסוק המורה על הזלזול, בחר רש"י לפרש מה הפסידה בזה, ונותן טעם למה היא מצידה לא זכתה, דאין לומר דהטעם דבניה בגלותן יעברו דרך קברה הוא טעם מספיק, וד"ס איך הפסידה זכות המגיע לה בהיותה עיקרה של בית, וע"ז מפרש דמשום דזלזלה בדבר זה, לכך הפסידה, ואילו לשון רש"י בפ' ויחי "ואקברה שם, ולא הולכתינה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ", וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעפ"י הדיבור קברתי שם, שתתא לעזרה לבניתי", מפורש הענין שנקט, לא את טעם קבורתה שם, אלא את הסיבה למה הוא יעקב- החליט לקברה שם, וכלשון הפסוק **ואקברה שם**, וע"ז אמר יעקב, לא מדעת עצמי, שאז מובן שיש בלבו עליו, אלא עפ"י הדיבור.

וע"ע ברמב"ן בפ' ויחי, שכתב: "אני סבור שהיו אלו דברי התנצלות, וגם יוסף ידע שמתה בדרך ונקברה בארץ, וכבוד עשה לה במותה, אבל הכוונה ליעקב שלא הולך אותה למערה, כדי שלא יקבור שתי אחיות, כי יבוש מאבותיו, ולא היא הנשאת לו ראשונה בהיתר...".

ובשפתי חכמים בפ' ויצא, כותב תירוש שיש בו חידוש: "ו"ל דאילו לא זלזלה, היתה לאה נקברת במקומה והיתה היא לעזרה לבניה...".

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, באיזו מידה טובה ניתן לזכות לאריכות ימים יחד עם בריאות מיוחדת ברגלים.

כתב ב'פענח רזא': 'נפתלי אילה שלוחה, כשהוא רץ בדרך, אין מי מעכבו, ולמה, הנותן אמרי שפר, שמקדים שלום לכל אדם, ולהכי שלחוהו להביא האגרות ממצרים, כדאיתא בסוטה...'.
ומצינו בתנחומא (תרו י"ז), "ר"י בן זכאי אומר,

ומה אבני מזבח שלא רואות וכו' על שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל, המטיל שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו עאכו"כ שיאריכו ימיו ושנותיו... ובברכות י"ז א' איתא, "אמרנו עליו על ריב"ז, שלא לקדמו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק", ולא בכדי זכה ריב"ז להיות מכלל הששה זוגות שהאריכו ימים עד מאה ועשרים שנה, כדאיתא בספרי סו"פ וזאת הברכה, ע"ש. ויש להוסיף שנפתלי האריך ימים יותר מכל השבטים כמ"ש בס' הישר פ' שמות [חוץ מלוי, שאולי זכות התורה והצלח ישראל לדורות ע"י זרעו, עמדה לו להגין עוד כמה זמן מפני השעבוד, ע"י פרש"י שמות ו' ט"ז].

תשובה ל"מעניא דסודרא"

בתשובה לשאלה, במשכ"ח הרמ"א (ו"ד רס"ה ס"א), ולכן נהגינו שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד, כדאמרינו גבי קטורת, חדשים לקטורת¹⁰, היכן לכאורה ניתן להוכיח להיפך ממנה זה, ע"פ פרשתינו.

הנה נאמר בפרשתינו (נ' כ"ג), "וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בני מנשה ללדו על ברכי יוסף... ובתרגום יונתן בני בזה, "וחמא יוסף לאפרים בנין דרין תליתאין אוף בני מכיר בר מנשה כד אתילידו

ה' איש אל רעהו... אמר הח"ח, כתוב 'אז נדברו ריא ה' ולא כתוב אז נדברו כל יראי ה'... ולמה? מכיון שמדובר לפני ה' השמיים, ויעד תיקון הסופר, שיבוא אליהו הנביא ותהיה ביאת המשיח, לא תהיה כזו מצאיות **שכל** יראי ה' האמיתיים להנמיאם בכל המדינות, בכל העולם, יכוונו ממש כולם לדבר אחד" וחרן חן כדברי המה"ה"ל (ה"ל).

9 מבאר ב'רזא דמאיר' שם: "ל"ל משום דשלום הוא אחד מרגלי העולם, שהעולם קיים על ג' דברים, כדאי באבות פ"א משנה י"א, לכן משום זה יש לו כח ברגליו יותר מכל אדם!";

10 ובש"ך שם סק"ב כתב, "כלומר שאין כופלין לתת בניו לבעל ברית אחד פעמים או שלש, רק לכל בן בורר בעל ברית אחד, וכן הוא במהרי"ל...".

11 בהמשך דבריו כתב, דאף אם באנו לדמות ענין סנדקאות למתנות כהונה, כמש"כ בפ"ב דהא שם נ"ב יו"ד קמא סי' פ"א, א"כ אדרבה, הלא במתנות כהונה מצוינו איכא "מכיר כהונה", ובש"ת חכם צבי סי' ע' כתב דקרוב עדיף, דחשוב טפי ממכיר כהונה, וא"כ ה"ה כאן.

12 ויש שבאירו ע"פ משכ"ת בשו"ת חת"ס (או"ח קנ"ח), "...ומשכ"ת הגאון בנוב"י (ו"ד קמא סי' פ"ו) ממנה כמה ק"ק, שהרב אב"ד הוא הסנדק, תמהתי על הגאון, מה בכך,

גזרינון יוסף".

והנה במפרש על התרגום, כתב ב' פרושים בזה, לדחך פירוש היינו שהיה יוסף מוהל שלהם. אבל לאיך פירושא כתב, דאפשר שהיה יוסף הסנדק שלהם. ומבואר לפי פירוש הב', דאין קפידא בזה שיהא אותו הסנדק לשני בנים מאב אחד.

ואכן יש שכתבו להוכיח מזה, דבאמת באביו זקינו של הנימול, אין קפידא שיהא סנדק גם לשאר אחיו. וכעין זה הביא בהגהות יד שאלו ליו"ד שם (סקי"א), שכתב, "נשאלתי ממה שכתוב בתרגום יונתן על פסוק גם בני שלשים אשר יולדו על ברכי יוסף, דהיינו שהיה סנדק, ומכאן רמז לסנדקאות, ועל כרחך אין סנדק בהרבה בנים. ועל כל לא דמוכח דבאביו זקנו לא אכפת לו, ויכול להרבה בנים...".

ואולם מסיים שם, דבאמת כ"ז אינו מוכרח, דלפי מה שפירש המפרש על התרגום באיך פרושא, דיוסף מל אותם, הרי שבאמת לא היה סנדק, אלא רק מוהל, וא"כ ל"ק מידי ע"ד הרמ"א ה"ל...".

איברא, דיעוין בפ' הרד"ל לויק"ר (פ' אחרי מות כ"א ד'), שכתב, דאפשר שיוסף היה גם סנדק וגם מוהל של שניהם, וז"ל, "...ואפשר לזה נתכוין ג"כ בתרגום יונתן סוף פרשת ויחי, שתרגם ילדו על ברכי יוסף, כד אתילידו גזרינון יוסף, כי בימיהם היה המוהל עצמו סנדיקוס...".

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "ברק [בן אבינעם]".

דמות הקשורה: רש"י בראשית מ"ט כ"א, "הנותן אמרי שפר. על ידם שרו דבורה וברק שירה. ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה...".

למרות שעם הארץ הייתי – שלמרות שברק היה עם הארץ, בכל זאת הוא נחשב כדלהן.

שברק היה עם הארץ, כדאיתא בתנבא"ר ט' (והובא בילקוט שפטים מ"ב ד"ה ודבורה), "...אמרנו, בעלה של דבורה, עם הארץ היה, אמרה לו אשתו בא ואעשה לך פתילות והולך אותם לבית המקדש שבשילה, מה אם יהיה (אולי תזכה - ישועות יעקב) חלקך בין אנשים כשרים שבהם תזכה לעולם הבא...".

וברק היה בעלה של דבורה, כדכתיב בפסוק (שפטים ד' ד'), "וַדְּבֹרָה אִשָּׁה בְנֵיָאָה אִשֶּׁת פְּלִידוֹת הָיִיתָ שְׂפִטָּה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעַת הַהִיא", ולפידות הוא ברק, כדאיתא במדרש שם וכדלהן, וכן כחרי המהנה פרש"י הגוים ויפל כל

מן המושיעים נחשבת – שברק נחשב בין השופטים שהושיעו את ישראל.

שברק נחשב בין השופטים, כדאיתא בר"ר א' א', "ויהי בימי שפוט השופטים... ומי היו, רב אמר, ברק ודבורה היו. ריב"ל אמר, שמגר ואהוד היו. רב הונא אמר, דבורה וברק ויעל היו. שפט חד, שפטים תרין, השפטים תלתא...".

בשמות שונים נקראתי – שברק נקרא גם בשמות לפידות ומיכאל.

שברק נקרא גם מיכאל ולפידות, כדאיתא בתנבא"ר ט' (והובא בילקוט שפטים מ"ב ד"ה ודבורה), "בעלה של דבורה, עם הארץ היה, אמרה לו אשתו בא ואעשה לך פתילות והולך אותם לבית המקדש שבשילה, מה אם יהיה (אולי תזכה - ישועות יעקב) חלקך בין אנשים כשרים שבהם תזכה לעולם הבא. והוא היה עושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה, לפיכך נקרא שמו לפידות. וכן אמרו, שלשה שמות יש לו, ברק לפידות [ו]מיכאל. ברק, שפניו היה דומה לברק. לפידות, שהיה עושה לפידות עבות. ומה שמו, מיכאל שמו...".

ולמרובה בשמות נראיתי – שברק נראה למשה רבינו

הלא חדשים לקטורת (יומא כ"ו א'), לבר מכהן הגדול שמקטיר ומקריב חלק בראש (שם י"ד א'), והכי נמי הרב אב"ד בעירו ככהן גדול שמקטיר ויונה... ולפי"ז יתכן דה"ה גבי יוסף, י"ל דהיה סנדק לכמה בני אב אחד, מצד שהיה גדול הדור, ועדיף ובענין כה"ג ד'מקטיר ושונה...".

יעל עוד בספר 'הדרש והעיון' (לאב"ד רישא), מה שהאריך בזה בפרשתינו כאן.

13 לשון 'סנדיקוס' מקורו בילקוט תהלים (אמזור ל"ה), דאיתא שם, דמה שאמר דוד 'כל עצמותי תאמרנה', רצה לומר שהיה מקיים מצוות בכל אבריו, ועל ברכי אמר, "בְּכָרְפִי אֵינִי עוֹשֶׂה סִנְדִיקוֹס לִילָדִים הַנִּימּוּלִים עַל בְּרַכְיִי...". והנה בעיקר לירוש הרד"ל, שהיה יוסף סנדק ומוהל יחידו, יל"ע, דהלא המוהל מברך, וא"כ יש לו לעמוד בשעת ברכה, והסנדק יושב, וכן מבואר בפמ"ג (או"ח תקפ"ה במ"ז סק"א), "תופס התינוק אי אפשר למוח, מחמת ברכה...".

ובפשוטו אפשר משום דבאמת לא היו מברכין אז ברכת המצוות, עדיין לא תיקנו, ורק גופי המצוות היו מקיימין. ואמנם ע"י הלח"ס בתורת משה ריש פ' וירא, שכתב, דאברהם אבינו בירך על המילה (וגם היה ברכתו 'עובר לעשייתו').

ויעוין בספר חוט המשולש (תולדות הרע"א, עמ' ר"ג),

שהיה מרובה בשמות.

שמה היה מרובה בשמות, שנקרא בלמעלה מעשרה שמות וכדלהן, א. משה. ב. יוד. ג. חבר. ד. אביגדור. ה. אבי סוכו. ו. יקותיאל. ז. אבי זנוח. ח. טוביה. ט. בן נתנאל. י. לוי. י"א. הסופר. י"ב. שמעיה. י"ג. הימן. י"ד. מחוקק. ט"ו. איש [אמנם בשמותיו האחרונים יש מקום לדון אם אכן הם שמות או תארים], וכפי שהארכנו בפרטי כל אחד משמותיו בגליון 4, פרשת שלח תשס"ז, עיי"ש תירוהו רוב חת.

וברק נראה למשה, שלפני פטירתו הראה ה' למשה דברים רבים, וביניהם הראה לו את ברק, כדאיתא בספרי דברים שני' (פ' וזאת הברכה, ל"ד ב'), "ואת כל נפתלי, למלמד דהאראו ארץ נפתלי מיושבת על שלותה וחור והארוה מצייקים המחזיקים בה. דבר אחר מלמד שהארוה ברק בן אבינועם שעשה מלחמה בסיסרא וחיללות שעמו, נאמר כאן ואת כל נפתלי, ונאמר להלן (שפטים ד' ו'), וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרְק בֶּן אֲבִינוּעַם מִקְדָּשׁ נַפְתָּלִי, וְכֵן אֵינִי אִתָּא בַּמְדְּרָשִׁים רַבִּים.

בה' בטחתי ובנבואה האמנתי – שברק בטח בה' שישלח ישועה לישראל, והאמין בנבואתה על דבורה אשתו.

שברק בטח בה' והאמין בנבואת דבורה אשתו, כדאיתא בתנבא"ר ט' (והובא בילקוט שפטים מ"ב ד"ה ותשלח), "...ובשביל שבטח ברק באהלי ישראל והאמין בנבואתה של דבורה, שנאמר (שפטים ד' ח' - ט'), וַיֹּאמֶר אֶלְיָה בָּרַק אִם תִּלְכִּי עִמִּי וְהִלַּכְתִּי וְגו' וַתֹּאמֶר הֲלֹךְ אִלָּךְ עִמָּךְ וְגו', לַפִּיכָּךְ חֶלֶק לוֹ בְּשִׂירָה עִמָּה, שְׁנֹאמֵר (שם ה' א'), וַתִּשְׁרַךְ דְּבוֹרָה וַיִּבְרַךְ וְגו'...".

ולמרות הישועה להתפאר לא יכלתי – שלמרות הישועה הגדולה שהיתה לברק במלחמתו עם סיסרא, בכל זאת הוא לא יכל להתפאר, כי ה' שלח את הישועה ביד אשה.

שהיתה לברק ישועה גדולה במלחמתו עם סיסרא, שסיסרא בא למלחמה בחייל גדול מאוד, וכמפורש בפסוק (שפטים ד' ג'), "וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת כָּל רִבְוֹ תִשַׁע מֵאוֹת רַבָּב בְּרָזָל וְחָת כָּל הַקָּמַח אֲשֶׁר אָתּוֹ מִחֻרְשֵׁי הַגּוֹיִם אֶל נַחַל קִישׁוֹן", וְה' עָשָׂה עִמּוֹ אוֹת וּפֶלֶא, כַּמְפּוֹרֵשׁ גִּזְ' בַּפְּסוּק (שם ט'), "וַיִּהְיֶה ה' אֶת סִיסְרָא וְאֶת כָּל הַרְבָּב וְאֶת כָּל הַמַּחֲנֶה לְפִי חָרָב לְפָנָי בָּרַק וַיִּרְדַּ סִיסְרָא מֵעַל הַמַּרְכָּבָה וַיִּנְס בְּרַגְלָיו", וְכֵן מַחֲנֵה סִיסְרָא נִהְרָגוּ עַד אַחֲרֵי הַרְבָּב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֻרְשֵׁי הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי חָרָב לֹא נִשָּׂא עַד אַחַד...".

ולמרות לו הישועה הגדולה ברק לא יכל להתפאר, כפי שאמרה לו דבורה בנבואתה, אחרי שלא רצה ללכת לבדו בלא שהיא תלך עמו (שם ט'), "וַתֹּאמֶר הֲלֹךְ אִלָּךְ עִמָּךְ אֲפֹס כִּי לֹא תִהְיֶה תַּפְאֲרָתְךָ עַל הַדְּרָךְ אֲשֶׁר אָתָּה הוֹלֵךְ כִּי בְּיַד אִשָּׁה יִמְכַר ה' אֶת סִיסְרָא וְתִקַּם דְּבוֹרָה וְתִלְוֶךָ עִם בָּרַק קְדָשָׁה...".

ואכן כך היה, שסיסרא נמכר ביד אשה, כמפורש בפסוקים שם, שאחרי שסיסרא ירד ממרכבתו ונס ברגליו וכל מחנהו נהרג עד האחרון שבהם, כתיב (י"ז - כ"ב), "וַיִּסְרָא גַם בְּרַגְלָיו אֶל אֹהֶל יַעֲלֵ אִשֶּׁת חָבֵר הַקִּינִי כִּי שְׁלֹם בֶּן יִבְיָן מִלֶּךְ חֲצוֹר וּבִינָן בֵּית חָבֵר הַקִּינִי. וַתֵּצֵא יַעֲלֵ לַקְרָאתָ סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדִינִי אֵלָי אֶל תִּירָא וַיִּסַּר אֶלֶּיהָ הָאֵהָלָה וַתִּכְסְהוּ בְּשִׂמְכָה... וַתִּקַּח יַעֲלֵ אִשֶּׁת חָבֵר אֶת יָתֵד הָאֵהָל וַתִּשֶׂם אֶת הַמַּקְבֵּת בְּיָדָהּ וַתְּבֹא אֵלָיו בְּלֹאט וַתִּתְקַע אֶת הַיָּתֵד בְּרַקְתּוֹ וַתִּצְנַח בְּאַרְצָהּ וְהוּא נִרְדָּם וַיִּעַף וַיִּמָּוֵת. וַתֵּהַב בָּרַק רֹדֵף אֶת סִיסְרָא וַתֵּצֵא יַעֲלֵ לַקְרָאתּוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לָךְ וְאַרְבָּךְ אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר אָתָּה מִבְּקָשׁ וַיָּבֵא אֶלֶּיהָ וְהָיָה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וַתִּיָּתֵד בְּרַקְתּוֹ, וַיִּהְיֶה שִׁיתִּיקִים בְּנוֹ דְּבָרֵי דְּבוֹרָה וּבְרַק שִׁיתִּירָם (שם ה' ל"א), "כֵּן יֵאבְדוּ כָּל אֲוִיבְךָ ה' וְאֵהָבִי קִצְאֹת הַשָּׁמֶשׁ שֶׁבְּגַבְרָתּוֹ וַתִּשְׁקֵט הָאָרֶץ...". במהרה בימינו אכ"ר.

שפעמים היה הגרע"א זצ"ל עושה המילה והסנדקאות יחידו.

ואפשר דהברכה עושה מעומד, ותיכף יושב, והוי שפיר עובר לעשייתו, ע"י אור"ח סי' כ"ה ס"א, אבל בפמ"ג הנזכר משמע דאין לעשות כן, וצ"ב.

14 עיין בילקוט שפטים מ"ב ד"ה ודבורה, שגרס, 'ויג' שמות יש לו, ברק ומיכאל ולפידות. ברק על שפניו דומות לברק, מיכאל ע"ש שהוא ממין את עצמו, ד"א ע"ש מלאך, לפידות ע"ש שאשתו עושה פתילות והיא מתבוננת ועושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה. והקב"ה בוחן לבות וכליות, אמר לה, דבורה, את נתכוונת להרבות אורי, אף אני ארבה אורך ביהודה ובירושלים כנגד י"ב שבטים", ועל דבריו אלו שמיכאל על שם מלאך, ועל שם שממך עצמו, כתב ע"כ בישועות יעקב על התנא"ר אות ד' (שהוא ציין לדברי הילקוט), "ו"ל שאמר לה את תלכי עמי וגו', וגם בשירה נזכר שמה קודם...".

סיפור השאלה בעיתו?

אזכור אג בני המשפחה איור הפנזה עם פרט!

כל מי שיתבונן במצוות הרבות שהוא זוכה לקיים בכל עת ושעה, יראה שהחוט השני העובר ביניהם הוא העת והזמן לקיומם, ולכשון הזה של בעל החינוך במצוה פ"ט, "לפי שקביעות זמן בכל הענינים, הוא קיום עשייתו, ידוע הדבר אצל כל אדם, וכפי שמוסיף וכותב, "צוה האל ברוך הוא ששנה עניניו בסדר ובקביעות זמן לכל דבר ודבר מדבריו".

למרות שייסוד זה ידוע אצל כל אדם, שכל אחד מבין שכל המצוות השניות למים, מוכרח שהם מובילים לאותו היום והמועד, שאחד שיחפץ לשמור שבת אך לא בעתה ובזמנה, במקום ביום השביעי הוא ישמור ביום שיש שלפניו או ביום ראשון שלאחריה, מלבד מה שאין בידו כל מצוה בשמירתו זו, עוד מוסיף עיונות רבות לחשבוננו השלילי. כך גם אדם שישמע תקיעת שופר ביום הכיפורים, יצום בסוכות, ישב בסוכה ויטול לולב בחנוכה או יאכל מצות בשבועות, וכשל רק באיסור 'בל תוסיף' ולא יוסיף לעצמו כל מעלה ומצוה, וכהנה בשאר המצוות הדומות.

גם במצוות הקשורות לזמנים בתוכי היממה, כן הוא. אם אחד חיללה יקרא קריאת שמע לאחר זמנה, עליו אמרו שהוא קרוב לגדה מה שכתוב בתפלה (א' ט"ו), "מקצת לא יוכל לתקן". כך גם מי שמפסיד זמן תפילה או שמתפלל שחרית בזמן מנחה ומנחה בשעת מערב, מעריב בעת שחיות שלמחרת, מפסיד ומאבד את המעלה הגדולה של תפילתו.

וכבר המשילו זאת הקדמונים לעבד שאם אמר יאמר לאדונו, שקיים את כל דבריו וציוויו אלא שיעשה בזמנים שיעלו לפניו לרצון, הרי פרק כל עול מעליו, ואינו יכול להחשב כעבד נאמן. גם לא הדבר בקבלת עול מלכות שמים, שעל כל יהודי לקיים את כל המצוות כל אחת בעתה ובזמנה ולא חיללה לאתרום אל דחוחם לעתים וזמנים בהם אין כל מצוה בקיומה ועליותה.

לאור של הלכה זו ובסיס איתן זה לכל המצוות, גדל והתחנך הגאון רבי יוסף קולמן זצ"ל. אביו התבר רבי אהרן דוד זצ"ל, מחשובי 'קהילת עדת ישורון' בציריך שבשווייץ, היה יהודי של עת זמן, כל אורח חיים היו והשתייה היה מחושב בתכלית השבוען של ניצול הזמן לעשייתו וקבע לעצמו קביעות רבות במשך כל היום של שיעורים שמסר וכתובות שעמם למד. יותר מזה הקביעות של הזמנים. ודוגמה למלמד לסדרים והעמידה בהם הוא, שבכל יום לאחר ארוחת צהריים היה הולך לנחל לנחל מועט, לארבע וחצי דקות, שלאחריהם המשיך בעבודת בוראו בלימוד התורה לרבים, להנחילם תורת אמת וללמדם אורחות חיים.

בקהילה ומחוצה לה הכירו את רבי אהרן דוד כאיש חינוך גדול ומובהק, מרביץ תורה בשיעוריו הרבים לכל בני הקהילה מגדול ועד קטן, וקנים ונערים, כאשר היה מסקיף רבות להכנת שיעורים שיהיו זקנים לכל אחד ואחד, לא הגדולת המיוחדת שלו היתה שפולחן לתת את עצמו לרמות גבוהות של שליטה עצמית על כל פעולה שיעשה, עד שבערו בו כסזכה להגיע לימי השיבה והגבורה, סיפרו שכל אותן עשרות רבות של שנים שהוא היה בקהילה, מלבד מה שסועלם לא הגיע בזמן תפילה, אלא תמיד לפניו, פעמים בלבד איער התפילה, פעם אחת שנוגד לו בנו והיה איזה שהיא אכזר פרואיטי ונצרכו להעבירו בדחיפות לבית חולים אחר, ועוד פעם אחת, אך גם אחרים לא היו, הראשון שהגיע עקל לפני 'זמור שיר תנוכת הבית', והשני שהגיע מעט לאחר מכן, כאשר הוא כבר הספיק להתפלל את כל הפסוקי דזמרה טרם בואו לבית הכנסת.

למרות שתוכנה וימיה טובה זו של הקפדה על עתות וזמנים היתה לו רבה יוסף וימיה טובי אביו, בכל זאת, היה בכך עובדה גדולה לעמוד בזה לאורך עשרות שנים, וכבר אמרו שניתן לראות שרבים הם אלו שאינם עומדים במקום אבותיהם כשדברים אלו, ומשמשים געדות מרשיעה למציאות של 'ירידת הדרות'. רבי יוסף עצמו סיפר פעמים רבות, שאמנם יש לו בקרבו מהלך של סדר וזמנים, אך בכל פעם היצר מעורר לו נסיונות חדשים גם סביב הנהגתו זו, ויש לאזור חיל להתגבר עליו בכל פעם מחדש.

בנעונו זכה רבי יוסף ללמוד בישיבת לוצרין אצל רבותיו הגאון רבי משה סולובייצ'יק זצ"ל והגאון רבי יצחק דוב קאפלמן זצ"ל, שפאף הם היו סמל ודוגמה לניצול הזמן והקפדה על סדרים וקביעות. ולאחר מכן גלה למקום תורה, בעלותו לארץ הקודש, ללמוד בישיבת 'באר יעקב' בה התקרב וקיבל מרבותיו, הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל והמגשיח הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל - בו דבר עד מאוד, ואף ממנו קיבל אורחות חיים במיוחד בהנהגות אלו.

לא פלא שאורחות חיים של רבי יוסף היו מושפטים על הסדר והקביעות. כשקבע לו חברותא לימוד, יכל המשך ללמוד עמו באותו סדר עשרות שנים לפי התכנית שקבע, כאשר ברוב הפעמים הפסיקה של החברותא היתה או שהתקבעה עזב את העולם או עבר רק לעיר אחרת או לכולל אחר.

כשתחיל ללמוד את הש"ס בתוכנית מסוימת על מנת לסיימה, בחסד 'ה' עליו הוא סימנו בעתו ובזמנה לאחר שנים רבות כפי שתיכנן. כשתחיל בלימוד מוט שולחן ערוך בעיון, או כל סדר לימוד אחר, הוא עמד בתוכנית זוכה לסיים את לימודו ואף לחזור עליו, כך היה חובק בעל עת, ללמוד סדר מסוים ומקומים קבועים, ויחד עם זאת לנצל את הזמנים שבין הסדרים ובערבים, ימי שיש ושבתות, בין הזמנים ומועדים.

עם נישואיו קבע את מגוריו בעיר התורה והחסידות 'בני ברק', והחל להשתתף בשיעורו השבועי מידי ליל שיש של 'בילחט"א' מן בעל שבת הלוי ונאב"ד זכרון מאיר, פוסק הדור הגאון הגדול רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א. גם בקביעות זו של השתתפות בשיעורו השבועי, והחזיקה מעמד קרוב לארבעים שנה, בהם כמעט שלא החסיר במשך כל השנים הרבות הללו, וגם הפעמים הבודדות היו מחמת מיקרי אונס מוחלטים כישיבת שבעה על אביו ואמו ובדומה לה.

עקבות השתתפותו הקבועה בשיעורים, ובמיוחד באותן הימים לפני שנות דור, שהשיעור ניתן לקבוצה מצומצמת של תלמידי חכמים, הוא נקשר בקשר של קיימא במצוה בעל שבת הלוי

שליט"א, ודבק בו בכל נפשו, וקיבלו עליו כמורו ורבו המובהק, ואף שמשו רבות בהלכה ובהנהגה, וזכה לחביבות יתירה אצלו, והאבהו רב כאב לבו, כפי שהתבטא עליו רבות. ומתו אף יצא הספר המפורסם 'שיעורי שבת הלוי' על הלכות טהרה.

ובמשך הזמן הקשר ביניהם התהדד והתחנך עוד ועוד, ובכל יום חמישי, לפני השיעור היה רבי יוסף בא אל בית מרן שליט"א, ויצא עמו אל השיעור כשהוא לוקח לו את ספריו, ולאחר השיעור מילווה לביתו ונשאר עמו עוד ביחידות זמן זמן, להתעניין בהנות בשלמו ולשטוח בפניו את שאלותיו ולהתייעץ עמו בכל מה שצדק, עד שרבי יוסף לא היה עושה דבר בלא לשאול לפני זה את דעת מרן שליט"א, ועל פי הכרעתו ישק דבר.

באותם שנים, לאחר ששקד על תלמודו בישיבת פוניבז', ולאחר מכן כבולל שעל ד הוישיבה, חשקה פעם ללמוד לאסוקי ומעתתא אליבא דהלכתא, ועבר ללמוד כבולל 'בית דוד' בחולון, בראשות הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, שנקשר בו עד מאד, וקיבל ממנו את יסודות ההוראה, במשך שלושים ארבע השנים שלמד אצלו.

עם השמת קלדת התורה קרית ספר, עבר להתגורר בה, כאשר הוא ממשיך בקביעותיו, למרות שהיו לו הצעות רבות לתפקידים חשובים כבוללים שהוקמו בעיר החדשה, בכל זאת המשיך בכל יום לסייע על חלולן הרחוקה, להמשיך לקבל מרבו וללמוד כבולל בו למד בעשרות השנים האחרונות. גם הקביעות השבועיות עם שיעורו של מרן בעט הלוי שליט"א המשיך כימים ימימה. וכשהתגבשה קהילת 'אהל מנחם' במקום, נתבקש על ידי המרא דאתרא, הגאון רבי שמחה קסטר זצ"ל, למסור שיעורי הלכה בבית הכנסת, ולאחר כמה שנים, כשהקהילה עברה למסכנה הקבועה, באלול תש"ט, נתמנה כרב הקהילה בעצתם ובברכתם של גדולי ישראל, היה דמות מופת בהנהגת עדתו ובמאור פניו לגדול וקטן.

ביתו של רבי יוסף היה פתוח לכל. כמעט בכל סעודות שבת הסבו עמם אורחים לרוב שהרגישו נעימות מיוחדת בביתו ועל שולחן, כשתמיד השתלח הכניח את 'דברי התורה' על הפרשה לאמריה בשולחן השבת, וכן את 'דברי ההלכה' שלמד בכל סעודה, ואף את 'סיפורי האמונה ותולדות גדולי ישראל ומעשיותם' שיתאמו לאורחים שיהיו באותה שבת. ואכן מלבד אורחים רבים אחרים, היו מצויים בביתו כל שבת אלמנות וגלמודים, מסכנים ומרי נפש, אשר עצם התייחסותו של רבי יוסף ומשפחתו אליהם כבכבוד ובענימות, נתנה להם האפשר והשמחה בפניהם.

אחד מהמסכנים הגדולים שהסתובבו בביתו של רבי יוסף, היה מתניהו ועבדקערקניק*. יור, אביו של מתניהו היה יהודי קשה יום, עולה חדש מרוסיה, שעבד לפרנסתו בניקון בתי ספר, וגידל בגפו את בנו יחידי. והיותו יושב אצל קיבל כלל חינוך יהודי, ורק התקרב מעט ליהדות בשנותיו המבוגרות, על כן חפץ רק שבנו יהיה יהודי שומר תורה ומצוות, אבל לא ראה כל עברו שיש לימד כל ימי חייו, ומתחמך בקיבש לארבע שנים יסיים את שנות לימודיו בתלמוד תורה המקומי, שילך לרעות בשדות זרים, וללמוד באותם מוסדות של 'תורה ומלאכה', בהם רוכשים מקצוע וחיים, כאשר המציאות המרה במסודת אלו הוא שרובם הגדול של התלמידים מאבדים את התורה ונשארים עם המלאכה, וחלקם הגדול אף ממשיך למסגרות אחרות שבהם הם מפסיקים לשבת שבת ושבת ומאבדים את כל ידותם ר"ל.

מלחמות רבות היו לו למתניהו עם אביו, בקושי רב הסכים האב שבנו לך ללמוד בישיבה לצעירים, אלא שמסיבות מובנות מתניהו הלך לישיבה שאינה בה נחשבת, והיו לו לקיים רבים עצמיים ומהחברה, ועל כן היה זקוק נושאות לדמות תורנית שתוכל להאיר לו את דרכו ולהנחותו בדרכו הקשה והמרה.

אינה ה' למתניהו שבאחד הימים אירח הרב את אביו עמו יחד. באותו שבת הלחל הקשר המיוחד בין מתניהו לרבו, כאשר בכל עת מצוא של קושי ושאר בעיות וספקות, היה לו לאן לבוא ולשטוח את שאלותיו וספקותיו ולצאת באופן ברור ובהיר, יחד עם מילים טובות ומעודדות, ולפעמים אף מצויד ב'צידה לדרך', עונה טעימה או כל דבר אחר המשיב את הנפש.

באחד הימים, כשכור החליט לדעתו שכבר היתה העת שמתניהו יעבור מהישיבה בה לומד למסוד אחר, והחל להפעיל עליו לחץ כבד אודות כך, הרגיש מתניהו צורך לילך לרב ולהתייעץ עמו כדת מה יעשה, ועל כן חיפש אחר שעה בה יוכל לבוא לרב לביתו ולספר לו את אשר על ליבו, ואם שלא היה להפסיקו מלימודו, על כן חיפש אחר שעה בה חשב שלא יפריעו מתלמודו.

חשב מתניהו, מוציא שבת זהו העת ששכחתי שיש זמן, ויבואי גם לא פלא בני בן זמננו, ועל כן בא לביתו במוצאי שבת מן קצר לאחר הבדלה. מיד עם כניסתו לבית הרב ראה טעיה בחשבונו, הרב כבר היה יושב על מקומו מל הגמרא הגדולה ועסק בתורה. הלה התפלא עד מאוד שהרב כבר הספיק להתיישב וללמוד במיוחד שלמד גמרא ולא ספר אחר שהוא קל יותר.

מתניהו חזר לספר לרב את קשייו הרבים עמם שמתמודד, ולפתע פרץ בבכי מה, באומרו לרבו, שהוא לא חושב שיש כפי בחורי ישיבה בגילוי המתמודד בניסיונות קשים ומרים אלו, שאביו רוצה למונעו מללמוד תורה. בעודו מתייחס בכבי הוסיף ואמר, כן הברבים שלי הניסיונות שלהם הוא שהם אינם חפצים ללמוד תורה ואבותיהם הם אלו החפצים ורוצים שילמדו, ואילו הוא צריך להתמודד עם נסיונות קשים ומרים אם שהם קשים שבעתים משאר חביריו.

הרב הקשיב לדבריו וחפן את פניו בכפות ידיו ושתק כמה רגעים, בהם הלטבט מאד מהו הדרך בה יעודד את מתניהו, האם ינסה לעודדו בדרכים אגילות, שיספר לו על השכר הרב שהשמו לו על התאמצותו זו וקשייו אלו, ועל הסיפוק הרב שירגיש בקרבו כשיצליח בתלמודו, או שהיותו הוא חושב שאין מי שמתנסה בניסיונות כמותו, על כן הוא יספר לו על הנסיונות טובים עבר בעצמו בימי בחרותו, שכל ידם יבין שאינו היחיד בניסיונותיו, והדבר יתן לו כח לעמוד בהם ויעידוד להתגבר ולהתעלות מהם. **קבור** כמה רגעים הרגיש הרב להכרעה, שלמרות שאת דבריו אלו שמר עשרות שנים קרובים לליבו, בכל זאת ה' חפץ ממנו

שבעה זו לספר למתניהו בכדי לעודדו ולחזק את ליבו, ועל כן פנה אליו ואמר לו שברצונו לספר לו את מה שעבר עליו בשנותיו הצעירות, על קשיים והנסיונות בהם נתנסה, והיאך מתוך קשיים ונסיונות אלו גדל והתעלה.

הרב החל בסיפורו, בשנות ילדותי ונעורתי היה מקובל במקום מגורי, שכל הנערים שמסיימים בית ספר, הולכים ללמוד מקצוע בניחון גוי שוייצרי, למעט אולי אחד בעיר שנשלח ללמוד בישיבה. אלא שלאבי שהיה תלמיד ישיבה, אני מושגח אחרים שאותם קיבל במקום הולדתו ומרבותיו ראשי הישיבה בפרנקפורט, ובמיוחד מראש הישיבה הרב בריוער זצ"ל, החנו של השר' הירש זצ"ל, ועל כן בכוחות משותפים יחד עם רב הקהילה הוא עבד קשות לשכנע את ההורים שישלחו את בניהם ללמוד בישיבה לצעירים, כשהוא מסביר לראשי השעתים השתנו והיום זה לא מה שהיה פעם, שגם מי שלא למד בישיבה ימשיך לשמור תורה ומצוות ויגדל את בניו לילך באורחות התורה וקיום מצוותיה, אלא כל מי שלא ילח את בנו ללמוד בישיבה לצעירים במשך כמה שנים, שלא יתפלא אם בסופו של דבר בנו יצא מחלל שבת וינשא לגויה ר"ל, דברים שהיו מצויים באותם ימים, ולצעירנו אף בימינו, אצל כל אלו החיים בין היום, ולבושתנו הגדולה גם בשנים אלו בארץ ישראל שיש בה גויים רבים מכל קצוי ארץ.

כבר בשנות ילדותו התחיל השינוי הברוך, המשיך הרב בסיפורו למתניהו, לאחר רבים מבני הקהילה שלחו את בניהם ללמוד במשך ארבע שנים בישיבת לוצרין, שבראשה עמד באותם ימים הגאון רבי משה סולובייצ'יק זצ"ל. כאשר הדבר ברור שאף אני ממשיך במהלך כזה, ללמוד ארבע שנים בישיבה לצעירים, ואכן שנים אלו היו עבורי מהשנים הטובות ביותר, בהם שקדתי על התורה ולמדיית מסכתות רבות על גורים, ולימודי אורחות חיים ודרכי הלימוד בהנחתו גן עדן עלי אדמות.

באותם שנים בהן למדתי בישיבה, החל בי להוביל עוד שינוי במהלך השיבה והחינוך בקהילתי ומקומי. הוא דחף ועודד ודרבן הורים שישלחו את ילדיהם ללמוד בישיבה גדולה. והיותו לא היתה קיימת כל ישיבה גדולה ברחבי שווייץ, על כן היה על החברים לגלות למקום תורה, לצרפת אנגליה ואפילו לארץ ישראל, שבאותה עת היתה מדינה צעירה המאויימת מכל שכניה, אשר מתבלים תוקפים אותה בכל זמן וקיים בה משטר צנע של חוסר נוראי במזון ובכל. ורבים מבני הקהילה שמעו ואזיחו את בניהם לשנה אחת לישיבה, לא תחשורו. בניהם שבנו ללמוד שנה אחת כשהם הלוותה של אחת מהישיבות הקדושות שהיו בארצות עת, קיבלו ממנו ורבנו גדולי ישראל שהיו באותה עת בראשות הישיבות, בהתאם לזה גם הקימו בתים נאמנים לה' ותורתו. ובמיוחד שהיו כמה בודדים שביקשו מהוריהם עוד שנה ועוד שנה עד שיהיו לבני תורה מובהקים, וסופם שצמחו לתלמידי חכמים מופלגים, מורי הוראה ומרביצי תורה בישראל.

כשארבעת שנות לימודי בישיבה באו לסיימם, קרא לי אבי ושוחח עמי על כך שבשנותי אלו תלוי כל עתידו ורוחני ועתיד ילדי ונכדי, ועל כן הוא חפץ שאגלה למקום תורה, ואלך ללמוד זמן מה באחת מהישיבות הקדושות בארץ הקודש, שבדאי זמן שהותי בישיבה הקדושה ששפיע על כל אורן שנות חיי. אלא הוסיף אבי ואמר לי, היות ומצבנו הכלכלי קשה, אין באפשרותי לממן עבורך כרטיסי הפלגה לארץ הקודש, ובמאמץ רב של הסכנו תקופה ארוכה הצלחתי להשיג כרטיס אחד הלוך ושוב התקף לתקופה ארוכה, שעהל סכום עתק, על כן, שבמחה רבה אני שולח אותך לישיבה קדושה, אבל תדע לך, שבימים שיגברו ונעונוק להורים ולמשפחה ותחזור לשווייץ, לא תוכל לחזור שוב להמשיך ללמוד בישיבה, כי אין לי אפשרות להשיג את הסכום האגדי לקניית כרטיס הפלגה, ומה עוד שכבר בימים אלו אני חוסר עבוד קניית כרטיס הפלגה לאחיק הצעיר, שבעוד ששנתיים שלוש יגור עתו וזמנו ללכת ללמוד בישיבה גדולה ולהפליג לארץ הקודש.

כבר בבידוד הפלגה באוניה, המשיך הרב בסיפורו למתניהו, הרגשתי בודד ועוזב, במיוחד שידעתי שבהפלגתי זו אני מתרחק מבית הורי ואיני יודע כמה זמן יעבור עד ששוב אוכל לראותם ולשוחח עמם. מה גם שמתוך אמונת רבות של נוסעים היינו מתי מספר יהודים שומרי תורה ומצוות, שגם הרגשה זו והוסיפה לקשיי, והעולה על כולנה שכלל לא ידעתי לאיזה ישיבה אני הולך ללמוד, ואם בכלל יקבלו אותי, וגם אם כן, איך אוכל להסתדר כראש כלל איני יודע את השפה 'עברית', כל דבר באותה עת בארץ הקודש. אינני חושב אחר לא חשתי, היאך אסתדר בהבנת השיעורים, זאת משום שבאותה עת, ברוב הישיבות בארץ הקודש השיעורים מסרו ב'אידיש', שפה שהכרתי וידעתי.

אינה ה' לידי ולקראת תחילת זמן אלו הגעתי לישיבת באר יעקב, לקבלי בה כתלמיד מן המנין, ובסייעתא דשמיא נקשרתי לרבני המיוחד למגשיח הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל, אך בהגיע ימי הסוכות הרגשתי שוב בודד, כל חברי הלכו לביתם ליום טוב, ואילו לי לא היה לאן ללכת, ועל כן תרתי אחר קרובי משפחה שואכל להיות אצלם בחגים, אך בפועל זה לא כל כך הסתדר, וחלק גדול מהחג הייתי בישיבה והתקשיתי בקיום מצות 'ושמחת בחגך'. מיד לאחר הימים טובים של חודש תשרי, התחלתי לפחד היאך יראה הליל ה'כאן במרחק אלפי פרסאות מהבית, ובמיוחד שהייתי רגיל לליל הסדר מיוחד הנמשך שעות רבות בו מרבים לספר בניי יציאת מצרים ומהללים ומשבחים את ה' ברוב שירות ותשבחות עד מוקדם לעלות השחר, עד שחוטפתנו שינה. לאחר חודשים חורף ארוכים שבהם השקיעתי את כל כוחותי בעמלה של תורה, שלימוד זה גם הסתיי ממני והמחשבות על הבדלות שהיו נמצא בארץ חרקה מבית אבי ואמי וכל בני משפחתי ושאר ידמי ומכרי. לאחר פורים באותה שנה, שחששתי אודות ליל הסדר התחנוק, באחד הימים קבלתי הומנה מקרוב משפחה שהתגורר בארץ, ושמחתי עליה כמוצא שלל רב, שאזכה להסב בליל הסדר אצל קרובים ולא כאיזה אורח הבא בעקבות קריאת 'כל דכפין ייתי ויחלו'.

סיפור ושאלה בציוד?

אזכור אג בני החלפמה איינוד הפרזה עס פרז!

המשך מעמוד הקודם

כשהגיע ערב פסח נסעתי מהישיבה בשמחה גדולה לביתו של אותו קרוב משפחה, שהוא וכל משפחתו קבלוני בכבוד גדול, אך לבסוף התחוללה הממשכת הייתה לי אך מחלת לב וכאב גדול. אותו הקרוב היה יהודי שאל היה לו מושבים ב"ו ליל הסדר", ומיד עם חזרתנו מבית הכנסת, התחיל באמירת ההגדה, כשכל המגיד נאמר "בנישמי אחתי" והעיקר להגיע ל"שולחן ערוך", עד שכעבור כשעה ומלצה כבר היה הוא הנרצה, כולל סעודה גדולה שלקחה למעלה ממחצית הזמן. באותו רגע לא הצלחתי לעצור בעד דמעותי, וכחשה שרו את הנרצה, ישיבת על מקומי כשעניי זולמות דמעות לרוב, ופרצתי בבכי מה, שבו התנקה כל האב והצער שהיה לי מהירוק מבית אבי וממשפחתי. המארח שנבהל מבכי בכל עת נרגע, שוכנע על ידי בניו לעזובני, שבכי זה הוא מחמת ירוקני מבית אבי, ועל כן הניח לי. שעה מאוחרת לאחר שכל בני הבית שכבו לישון, עדיין ישיבתי על מקומי וממרמר בבכי על אשר כך נעלה בגורלי. למחרת יללי יום טוב שני של גלויות, כל משפחתי ונשותי ואותי השאירו לבד, וזה היה ה'סדר' הראשון שערכתי לבד, בו קיימתי את ההלכה שאדם היושב לבדו שואל את עצמו ומספר לעצמו מניסי יציאת מצרים, ובאותו לילה החלטתי לביני החלטה חזקה, שעלילי ללמוד מהיהודים במצרים, שלמרות כל הקשיים והנסיונות המרים שהיו בחלקם זה ה'הימ', הם המצליחים בה' ובמשה עבדו שכל מה שעובר עליהם זה הטוב ביותר עבורם, וגם אין צריך לחשוב ולהאמין כן, וזה יתן לי את הכח לעמוד בניסיונות והתמודדות הצפויות לי בשנות לימודי כאן בארץ הקודש.

מתיתיהו שהיה בטוח עד לאותה שעה, שכל חייו של הרב היו על מניחות, ומעולם הוא לא התנסה בניסיונות קשים, התעורר מאוד מהסיפור, והבין שגם לו יש עתיד אילוי ויכל לטאוף ולעמול לעלות, ובנסיגות אותה ה' מנסה אותי, בהם טמנה עלייתו ולחיותי ובתגובות יגמח ויגלה לתלמידי חכם.

למרות הדברים שמתיתיהו שמע והתחזק, זה לא הועיל לו לתמי, אלא בכל עת היה צריך לזוז את עצמו עוד ועוד, ובכל עת מצוא היה הולך לפגוש את הרב ולהתייעץ עמו ולשמעו ממנו דברי חיזוק ואך לראות את מעשיו וללמוד מהם אורחות חיים.

באחד השבתות בהם הזמן מתיתיהו לרב הסעודה ליל שבת, הקדים מתיתיהו לרוב לקהילתו להתפלל עמו. כשהתפלל מנחה קטנה בבית הכנסת, ראה כי הרב מגיע לבית הכנסת באמצע התפילה. בליבו הוא חשב שבדאי שאין הנהגה זו נובעת מחסרו של זלוול בתפילה, אלא מתוך שכבר הקדים להתפלל מנחה גדולה, ועל כן הוא מקדים לבוא ל'קבלת שבת', שבהתבוננותו במעשי הרב בשעת קבלת שבת, הוא הבחין שהרב לא אומר על הצביון קבלת שבת והדבר הציק לו. בתפילה הוא חשב שהוא משום שמחמת אונס דרדשו של הרב אותה הוא עתיד לדרוש זמן קבלת שבת למעריב, עדיין אינה מוכנה, על כן הוא מנצל זמן זה להתנהגויות, אלא שכאשר הדבר נשנה גם בפנים השניה שהתארח אצל הרב, החליט בדעתו שעליו לברר ענין זה.

במהלך הדרשה של הרב בה הוא שמע היאך הרב מעורר את הצביון על החובה להתפלל 'קבלת שבת', וישמע מעלה גדולה שהוא בניעמה גדולה, קשייתו התעצמה, אך לאחר כמה רגעים דחה את המחשבות הללו מליבו בחושבו שחלשה פסוקה היא שתלמיד חכם צריך לדון תמיד לרוב זכות, גם כאשר נראה שהדבר יותר נוטה לכף חובה, ועל כן החליט בדעתו שעליו לברר את הדברים אצל בוודאי שלא לחשוב על הרב מחשבות שליליות. במהלך הסעודה בבית הרב התעניין מתיתיהו אצל בני הרב, מתי הרב מנין את שיעוריו אותן מוסר לצביון, והתפלל עד מאוד לשמעו, שהרב מלמד להכין כל שיעור זמן רב עד מאוד, כשהוא נותן את ליבו לכל פרט בו, שהכל יהיה ברור לשומעים ויהא שזר עם קדוה מעניניות ושאלות מעשיות, ועל הכל, תמיד חושב להניס לתוכו דברים אותם השומעים יוכלו לספר בשולחן השבת. הבנים הוסיפו וסיפרו, שגם כאשר השיעור או הדרשה מוכנה וכתובה לו, הוא חוזר ומעניין בה זמן רב לפני שיצא לבית הכנסת, כדי שהכל יהיה יורה עוד יותר מהמורד ויכולו יתענוג על הדברים.

כששמע כן מתיתיהו, הבין שיש לו תעלומה אמיתית, היאך יתכן הרב שכה מעורר את הצביון על חשיבות אמירת סדר קבלת שבת, את עצמו אינו אומר, ועל כן החליט בדעתו שישוץ בעדינות לשאול את הבנים אודות תמיהתו זו. כששמעו הבנים את מתיתיהו הסיפורו שתנו דעתו, ואינו הראשון שמתקשה בקושיה זו, ואף הליהה בסיומה של תפילת ערבית, נישג אחד מעוז הקהל לאבינו ושאלו בחוצפה, מה הוא מדבר על אמירת קבלת שבת בזמן שאינו עובד אחריו זה תקופה ארוכה ומעולם לא ראהו אומר כן. אבינו הרב השיב לו ברוגע, ידידי היקר, זמן רב לפני שהתחלת להתפלל מנחה קטנה, כבר סיימתי את סדר קבלת שבת. אצילנו בבית, אמר לו הרב, מקפידים מאוד לקבל את השבת בשעה הנהוגה כאן בעיר, שלושים דקות קודם שקיעת

החמה, ואם שייך להקדים כמה דקות, עוד יותר טוב, ומיד עם קבלת שבת אני יושב עם ילדי ומתפללים יחדיו את סדר קבלת שבת בניעמה, ולאחר שאנו מסיימים, עדיין נשאר לי כמה דקות לעיין בספר, וכשלאחר מכן אני מגיע לבית הכנסת, אוחזים שם בחזרת הש"ץ של מנחה, בין קדושה למוזים.

ככל שמתיתיהו הפך להיות אורח קבוע בבית הרב, כך הוא ראה בהם אורחות חיים המושפטים על אדני התורה וההלכה, ובכל יקרות הוא הוסיף ללמוד עוד ועוד, כשהוא חושב בליבו שהבית אותו הוא חפץ לבנות, זה בית תורני בסגנון כזה, רק היה לו חסרון אחד קטן לזה, שהוא עדיין רחוק מדרגתו של הרב כדי שיוכל להניג בית כזה.

באחד מימי חמישי במחציתו השניה של חודש סיון תשנ"ט, הוצרך יורי אביו של מתיתיהו לנסוע עמו יחדיו לעיר רחוקה, כאשר מיד עם יציאתם מהאוטובוס היה עליהם לתפוס אוטובוס אחר היוצא רק ארבעה שעות, ואם יפסידו את האוטובוס השני, אין להם כבר אפשרות להגיע באותו יום למחוז הפצם ולהספיק לשוב לביתם. מתייהו עם שחר לאחר תפילת שחרית כוונתיו יצא יורו עם מתיתיהו בנס לדרכם ועלו על האוטובוס הראשון, כאשר במהלך נסיעתם בכל עת חישוב יורי האב אם הם יוכלו להספיק את האוטובוס השני, ורק לקראת סוף הנסיעה נרגע האב, שלפי חשבונו הם מספיקים את האוטובוס השני בנחת. כמה רגעים לאחר שיורו הגיע למקנתו זו, לפתע הם ראו מחוז מבנה, רכב שכסה לפנייהם איבד את השליטה ונפל לעמק בשוליו הכביש עד שכבר לא נראה. נוסעי האוטובוס הראוי בבהלת את המחזה קמו וביקשו יציאת מהאוטובוס בכדי להציל את נוסעי הרכב שנפל, במיוחד שרק הם ראו את אשר נעשה וכל הרבנים שיבואו בעקבותיהם כלל לא ידעו שיש כאן רכב שנפל וצריך עזרה, ועל כן היה הביטויס הגיעו האוטובוס שיצאו בצד.

נהג האוטובוס החל להאט בכדי לעצור, אך באותו הרגע קם יורי וניגש לנהג והודיע לו שחצוהו שהוא אינו עוצר. חוקית אסור לך לעצור במקום שאין בו תחנה, ולהיו ידוע לך שאני הולך להגיש עליך תלונה חמורה על עצירה במקום האסור לעצירה, ומה גם שאתם תעצרו במקום זה ואחד מהנוסעים יפגע, מלבד מה שאין עליהם כל ביטוח, אלא אתה תצטרך לשלם מניסך ולמכור את ביתך בכדי לפצותו. באותו עת קמה סערה רבה בתוכני האוטובוס, הנוסעים התמרמרו על דבריו של יורי, וצעקו עליו שיש כאן פצויעים הזועקים לעזרה ואתה מדבר על ביטוח וחוקים, אבל יורי שהיה בעל גוף גדול ירד וחסם את דלת היציאה מהאוטובוס וצויע על הנגה להמשיך בניסיעתו. אחד מהנוסעים מה אילוי בתקיפות ואמר לו, עד לך שבאמריש אלו אתה מסתכן בחייך, שאם אתה רוצה למנוע ממעריש שיצילו יהודים, סופי יהיה רע ומר ומרגע זה אתה בסכנת מות. אותו אחד המשך ואמר, אם כן אני מפחד להמשיך לנסוע איתך באוטובוס כי מי יודע מה יקרה לנו ביעוד רגע.

הסוף היה שאחד מהנוסעים פתח את הידית החירום' בלדת האחרית של האוטובוס, וכשהנהג ראה שהנוסעים עומדים לקפוץ ממנו בכדי להציל את נוסעי הרכב, הוא עצר ורבים מהנוסעים הלכו להגיש עזרה, ויורי נשאר במקומו, גם מבייש עד אין קץ, גם מקולל בקללתו של אותו נוסע, וגם בסופו של דבר הפסיד את האוטובוס שהיה צריך, ועליו היה לשוב לביתו בבושת פנים.

מתיתיהו שבחני שאביו לא נהג כשורה, אבל אקצת פחד ממה שאמר לו לאביו שהוא בסכנת חיים, ככל שרצה להאמין בסתר ליבו שהוא סתם אימרה והיא חסרת בסיס ואין בה מש, על כן חשב בדעתו שעליו ללכת בדחיפות לרב ולשאול אותו על כך, ואף אם יש בדברים אלו ממש, שהרב יסיר ממנו את הקללה ויהפוך אותה לברכה.

היות והמעשה היה ביום חמישי, שאותו כבר הכיר מתיתיהו שביום זה הרב לא היה לביתו לאחר הכולל שאילוי הכר בבוקרו של יום, אלא נוסע ישירות לבני ברק לשיעורו של מרן בעל שבת הלוי שליט"א, וחוזר רק בשעת ערב מאוחרת, על כן החליט בליבו לילך לבית הרב ולברר היכן הוא יוכל לתפוס כעת את הרב בבני ברק, בכדי שימרה להסיר את החול מעל ראש אביו. כשעמד לנקוט על דלת הבית שמע מתוכו קול דיבורים נסערים שהיו נשמעים כשיחית לטפון של הרבנית עם מאן דהוא. באותה עת חשב בליבו שמתיתיהו קמעה עד שיסימו את השיחה, ובעודו ממתין מאחורי הדלת שמע את השיחה.

במהלך הדברים שמע והבין, ובאמש עמדו בביתו לקראת שמחת הווארט של אחד הבנים, ובתפילה היה מדובר בסיספיקו שהווארט יהיה ביום רביעי, אך כשבסופו של דבר היה עיכוב מסוים, פצצו המחותרים לדחותו למחרת ביום חמישי, אלא שהרבנית השיבה להם, שזה עשרות שנים יום חמישי אינו יום שקיים בלוח, ביום חמישי מיד לאחר הכולל בחולון הרב נוסע לבני ברק לשמיעת שיעורו השבועי של מרן בעל שבת הלוי שליט"א. ולמחרת ביום שיש לי לרב את החברותות הקבועות

ולאחר מכן עליו להכין את השיעור שמוסר בשבת בבית הכנסת, כך שהמועד המוקדם ביותר בו ניתן לקיים את הווארט הוא מוצאי שבת. המחותרים לא הבינו את דבריה, גם לאבי הבת יש שיעור קבוע, אבל יש בדברים פעלמיים דוחים שיעור, ובמיוחד דבר חשוב שכזה של סגירת שידוך, אבל הרבנית השיבה שאין על מה לדבר כלל, והוסיפה והסבירה, שזה עשרות שנים ידוע בכל המשפחה והרובות, שיום חמישי אינו מועד לאירועים, גם אחיו וגיסיו ויוצאים הם חפצים שהרב ישתתף בשמחתם, הם אינם יכולים לקבועו ליום חמישי. יום חמישי הוא היום המקובל לשיעורו של מרן בעל שבת הלוי שליט"א.

כעת הרבנית משוחחת עם אחד מבני משפחתה שניסה לשכנעה שאולי בכל זאת יש לקיים היום את הווארט, ומסבירה לו שאין דבר יותר חשוב בעולם יותר מקביעות עתים לתורה, וכדאי בעבור זה לדחות זה ווארט של בן עד למוצאי שבת הקרוב, למרות הקושי הנפשי הרב שיש בכך. תוך כדי מחנתו הוא שומע שוב את אותו אחד חוזר ומתקשר, והוא מבין מהדברים שהלה אמר, שמתוך הערכה למציאות כה חזקה ומחלטת של קביעות עתים לתורה, שתימנו המחותרים על דחיית הווארט למוצאי שבת.

מתיתיהו נדהם משמיעת הדברים, הוא הכיר את הרב עד כמה הוא מקפיד על קביעות עתים לתורה ווארט, ולבטלם כלל, כמה בזמנים ומועדים קשים. הוא גם רואה את הרב פעמים רבות כשהוא לומד בבוקר את ה'משנה היומית' עוד לפני שאוכל, והוא הסביר לו פתע שקיבל על עצמו לימוד קצר זה בלני בוקר, כי הוא קביעות שניתן לעמוד בה לאורך ימים ושנים, והוא אכן זוכה לעמוד בו שנים רבות. הוא גם נזכר במנהגו של הרב שלמרות שתמיד מקבץ בארחותיו בכל זאת תמיד לומד בהם סוף אחד בקיצור שולחן ערוך, כך שבכל שנה הוא מסיים את הספר, אך מציאות כזאת של דחיית הווארט של בן מחמת קביעות עתים זהו דבר שלא שמע עליו מעולם.

באותה עת הרהר מתיתיהו אם זה הזמן להפריע בבית, אלא שיעודו מחשב מה לעשות הוא שומע שוב את הרבנית משוחחת בטלפון, וכעת היה זה הרב שסיפר לו דבר מה, ומיד לאחר מכן הוא שומע את הרבנית מתקשרת למחותרים ומספרת להם את דברי הרב שאמר לה לפני רגע, שכאשר נודע הדבר לרוב הגוי' זילברשטיין שליט"א, והוא פנה אליו ואמר לו, ששינוי במגילה (ה' א'), שתשעה באב מאחרין ולא מקדימין, ובגמרא שם מבואר שהוא משום "אקדומי פרוגנות לא מקדמין", ומכאן עלינו ללמוד שדבר טוב לא דוחים, ועל כן עמד הגוי' על כך שיעשו את הווארט עוד בליל שיש בשעה מאוחרת לאחר השיעור, ואכן כדבריו כן יעשו, ובלתי חצות הלילה הרב שיש ירושלימה בכדי לסגור שם את הווארט שאת המחותרים לשמחת כולם.

מתיתיהו המתין עוד כמה דקות שלאחריהם דפק ושאל אם הוא יוכל לתפוס את הרב בשביל שאלה חדופה. הרבנית השיבה לו שהיות יש לו הפרש זמן בין הגעתו לבני ברק להליכתו לבית מרן בעל שבת הלוי שליט"א לפני שיעורו, ואת אותו הזמן הוא מנצל ללימוד באחד מבתי הכנסת באיזור. אם הדבר כל כך חשוב לך, אמרה הרבנית, ותכל לסייע לבני ברק ולחפש את הרב באחד מבתי הכנסת באיזור.

מפאת חשיבות הדבר מיהר מתיתיהו ונסע לבני ברק וחיפש את הרב בבתי הכנסת באותה שכונה, עד שבסופו של דבר מצא את הרב שמח על בואו של מתיתיהו וקבלו כסבר פנים יפות ושאל לשלומה מה אירע לו בשביל כך היה צריך לבוא אליו בדחיפות כה גדולה עד שמצאו כאן. מתיתיהו סיפר את מה שעל ליבו ושאל את הרב, האם דברי אותו אדם נכונים, והאם הרב יוכל לעשות לאביו התרת קללות.

הרב הורה כמה רגעים שלאחריהם אמר, שכמדומה לו שדברי אותו אדם נכונים, ובמיוחד שיש לך ראייה מדויקת בפרשת שמות, אלא מה שביקשת שנעשה לו 'התרת קללות', אני לא שרק גדולי ישראל יכולים למצוא את הפתח להנצל ממנו.

עצמי אמר, הרב, שתלך למרן שליט"א ותספר לו מה שהיה, ותשאל אותו עצה ותושיה מה יוכל אביך לעשות בכדי שיסור ממנו חרון האף ויהיה לו אך טוב וחסד כל הימים.

הרב חזר לתלמודו עד שעת השיעור, ולאחר השיעור זכה אף לקבל את ברכת מרן בעל שבת הלוי שליט"א לשידוך, ולאחר מכן עלה לירושלימה, ובשעה מאוחרת לאחר חצות הליילה זיכה ה' שיעור אחד מבני מוצא את זיווגו והתארס עם כלה שמה מיוחדת, צנועה ויראת שמים, בעלת מידות טובות, ממשפחה מצוינת בעלת תורה ומידות טובות, וכמה חודשים לאחר מכן הקימו את ביתם בית נאמן לה' ותורתו, כששאיפתם להמשיך את מה שראו בבית הוריהם, לעשות רצונו בלבב שלם כל ימיהם.

מנין בפרשתינו עפרש"י מצא הרב יסוד ומקור לדברי אותו אהד?

שפות הזוכים לשבוע וינש
 הרבנית א' הב"ח
 אומן 1 - בני ברק - אורח ותוסים ב"ב
 לודנסון א.ג. - ירושלים - אוצר פרושי בעלי התוספות ע"ת.
 בן ששון 1 - חיפה - אוצר פרושי בעלי התוספות ע"ת.
 שאני 1 - חיפה - אוצר פרושי בעלי התוספות ע"ת.
 אפרת 1 - מודיעין עילית - אוצר פרושי בעלי התוספות ע"ת.
 מאטל 1.3 - בני ברק - תבת נשא ע"ת לבעל הפס"ג עם הגאות רע"א.
 פון 1.4 - מודיעין עילית - תבת נשא ע"ת לבעל הפס"ג עם הגאות רע"א.

הודעה ונשלחה תשלח לזוכים. (במהלך החודש הקרוב)
 ichudbchidud@gmail.com

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם, כתובת וטלפון, עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - (08) [מחר"ל: בקידומת 8 - 972 + (24 שעות)] [או למייל ichudbchidud@gmail.com - **כתובת מייל חדשה** עד יום ב' בערב בלבד]

הפרסים לשבוע זה: ספר "ליקוט שמעוני", ב"כ נענך.
עוד שלושה זוכים מפסים: כל אחד בספר "מור וקציעה", הוצאה חדשה.
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בציוד": שני זוכים, כל אחד בספר "קיצור מרחי ע"ת".

להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, ותרחומו והנצחות, יש לשלוח למערכת בפקס ובמייל ה"ל